

گفتگوی صمیمی
با حجت‌الاسلام والمسلمین هاشم نیازی
استاد درس خارج حوزه علمیه قم

روحانی یعنی

میهمان این شماره نشریه «حاشیه» حجت‌الاسلام والمسلمین هاشم نیازی، متولد ۱۳۲۵، استاد درس خارج حوزه علمیه قم و مدیر گروه فقه عبادی جامعه المصطفی العالمیه است.

این استاد حوزه علمیه قم، در گفتگوی صمیمی در منزل خود، ضمن بیان شرح زندگی و دوران تحصیل خود، رموز موفقیت طلبه‌ها را تبیین می‌کنند. از دید استاد نیازی علم، زهد، همدردی و همراهی با مردم، از مهم‌ترین عوامل در خشنودی و محبوبیت روحانیون در طول تاریخ به شمار می‌آید. ایشان معتقد است با توجه به اینکه امروز حوزه‌های علمیه نیازهای بسیاری دارند، حوزویان بایستی برای پاسخ‌گویی به این نیازها، با تمام وجود همت کرده و از سطحی‌نگری و ساده‌انگاری بپرهیزند. استاد نیازی همچنین غفلت از شرایط و مختصات زمان و هجمه دشمنان و سطحی‌نگری را از جمله تهدیدات و آفت‌های متوجه طلبه‌ها می‌داند.

متن گفتگوی خبرنگار ماهنامه «حاشیه» با این استاد ارجمند حوزه علمیه قم، تقدیم خوانندگان محترم می‌شود.

۱۱۱ در ابتدا مختصری از خودتان و نحوه ورودتان به حوزه علمیه بفرمایید.

بسم‌الله الرحمن الرحیم، بنده از زمانی که در کلاس چهارم دبستان تحصیل می‌کردم با هدایت‌های الهی با مسجد و نماز جماعت ارتباط یافته، از آنجا برای درس روخوانی قرآن اقدام کردم و در ساعاتی که مدرسه تعطیل بود، به حوزه علمیه می‌رفتم و همین مسئله نیز سبب شد که به حوزه علاقه‌مند شوم.

با تمام شدن دوران دبستان -که اتفاقاً در این دوران نیز شاگرد ممتاز بودم- هرچه از سوی مدرسه و دیگران اصرار شد که شما استعداد خوبی دارید و همین درس کلاسیک را ادامه دهید، نپذیرفتم و بر اساس عشق و علاقه‌ای که داشتم، به حوزه آمدم.

۱۱۲ ورودتان به حوزه در چه سالی بود؟

ورود بنده تقریباً هم‌زمان با ارتحال آیت‌الله‌العظمی بروجردی بود، ایشان یک روحانی، با شخصیتی جهانی بودند. با ارتحال ایشان، خلأ عجیبی احساس می‌شد، ولی از

ملجأ الانام و اب الایتام

۱۱۱ در حوزه‌از محضر چه بزرگانی استفاده کرده‌اید؟
در فقه و اصول از حضرات آیات عظام، میرزا هاشم آملی، شیخ مرتضی حائری، شبیری زنجانی، وحید خراسانی و مرحوم آیت‌الله تبریزی بهره گرفتیم، در ضمن بنده موفق شده‌ام که سبک و سیاق اکثر اساتید برجسته حوزه را درک کنم؛ در فلسفه و عرفان نیز از محضر بزرگانی همچون مرحوم شهید مطهری، شهید مفتاح، حضرت آیت‌الله سبحانی و عمدتاً حضرت آیت‌الله جوادی آملی بهره گرفته‌ام.

آنجایی که خدا همیشه حافظ دین و حوزه‌های علمیه بوده، این خلأ به نحوی با وجود سایر بزرگان جبران شد.
با شروع نهضت امام خمینی از ۱۵ خرداد ۴۲ تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی، دوران بسیار سختی بود. اما به هر دلیل شرایطی پیش آمد که هیچ‌کس فکر نمی‌کرد عنایات خداوند تبارک و تعالی شامل حال حوزویان و جهان تشیع شود. به برکت همین مسائل، امروز تفکر شیعی در حال مطرح شدن در سطح جهان اسلام است.

۱۱۲ کدام اساتید بیشترین تأثیر را در رشد علمی شما داشته‌اند؟

هریک از بزرگانی که نام بردم، در من تأثیراتی داشته‌اند، اما از این بین حضرات آیات، وحید خراسانی، شبیری زنجانی و جوادی آملی بیشتر در من تأثیر داشته‌اند.

۱۱۳ برای ملکه شدن دروس، در ذهنتان چه کاری انجام می‌دادید و در این خصوص چه توصیه‌ای به طلبه‌ها دارید؟

به نظر من بهترین کار، همان جمله معروف «لدرس حرف، والتکرار الف» است. منتهی مسئله‌ای که در این میان وجود دارد، این است که در زمان‌های قدیم این‌گونه بود که طلبه‌هایی که درسی را می‌آموختند، مباحثه نموده و سپس به امر تدریس همان دروس اقدام می‌کردند. به این ترتیب موضوعات ملکه ذهن طلبه‌ها می‌شد.
مرحوم آیت‌الله مجتهدی در تهران برنامه‌ای داشتند، ایشان وقتی طلبه یک درس را می‌خواند و

تبلیغی یاور او باشد، نه تنها مسئله از دواج مانع رشد علمی طلبه نیست، بلکه عامل پیشرفت نیز به شمار می آید. بسیاری از بزرگان ما یکی از مهم ترین عوامل موفقیت خود را وجود همسر و خانواده خوب و همراه و همدم می دانند و مرحوم علامه طباطبائی نیز، زمانی که همسرشان در قید حیات بود، کارایی و تعمق علمی بیشتری داشت و این مسئله در چندین جلدی که پس از درگذشت همسرشان نوشته اند، ملموس است.

حوزه برای پاسخ گویی به نیازهای زمان، چه وظیفه ای دارد؟

به عقیده بنده امروز مسئولیت های روحانیون، به مراتب سنگین تر و حساس تر از پیش شده است. امروز جهان به حوزه های علمیه چشم دوخته و این انتظار از ما وجود دارد که به نیازها پاسخ بدهیم، یکی از مسائلی که طلبه ها می بایست به آن توجه کافی نمایند، مسئله کلام و فراگیری زبان است. امروز حوزه علمیه باید پاسخ گوی شہادت و نیازها باشد و طلبه ها نیز باید بخشی از مأموریت خود را به بحث آسیب شناسی فرقه ها و مکتب های انحرافی اختصاص داده، به فراگیری زبان های خارجی نیز توجه ویژه ای داشته باشند.

امروز چه آفت هایی طلبه های حوزه های علمیه را تهدید می کند؟

یکی از آفتی که حوزویان را تهدید می کند، مسئله غفلت از شرایط زمان است، امروزه دشمنان ما با حجم گسترده، در حال تلاش و تبلیغ هستند، اما ما شیعیان، با وجود اینکه مکتبمان بسیار قوی است، فعالیتمان در مقایسه با برخی از مکتب، نزدیک به صفر است. این غفلت از هجمه گسترده دشمنان، یک آفت جدی است.

از دیگر آفتی که امروز حوزویان را تهدید می کند، سطحی نگری به دلیل اشتغالات جانبی طلبه ها و روحانیان است، این اشتغالات گرچه می تواند در جای خود منشأ اثر باشد، اما سبب می شود که طلبه ها نتوانند در مسائل و معارف اسلامی و الهی به صورت عمیق بیندیشند و از این رو به سطحی نگری در این راستا دچار می شوند و پر واضح است که با سطحی نگری نمی توان پاسخ گوی نیازهای روحانیون و حوزه های علمیه بود.

یک تهدید دیگر برای حوزه، مسئله دوزیستی است. طلبه ها اگر با نهاد و مراکز دیگری مرتبط هستند، باید مراقب باشند که هیچ گاه مسئله مهم زنی طلبگی تحت الشعاع امور دیگر قرار نگیرد، نقل است که در زمان شهید صدر، عده ای می خواستند برای ایشان منزلی تهیه کنند که ایشان گفتند پدر من مستاجر بود و من هم می خواهم مستاجر باشم. بعد یک نفر دیگر گفت برای شما ماشین تهیه می کنیم، ایشان باز هم زیر بار نرفت پس از اینکه اصرارهای زیادی صورت گرفت، ایشان گفتند به شرطی می پذیرم که برای همه طلبه های نجف، ماشین بخرد و آنها گفتند چنین چیزی امکان ندارد و ایشان هم گفت پس دربارہ من نیز، این گونه است.

محاسبه نفس، مراقبت و حفظ زنی طلبگی، از جمله بایدهایی است که طلبه ها باید به آن توجه کنند، نبایدهای رفتاری نیز این است که طلبه به گونه ای رفتار نکند که باعث شود در جامعه منزوی شود، طلبه بایستی با اعمال و رفتار خود، مردم را

نمی توانست شاگرد نداشته باشد؛ افراد بازاری و فرهنگی را که به مسجد این مدرسه می آمدند و به این مباحث علاقه مند بودند در حد یک ساعت به طلبه ها می سپردند تا از طریق تدریس به این افراد، دروس ملکه ذهن طلبه ها شود. به نظر من در حال حاضر حوزه باید برای این مسئله فکری بکند، اگر امکان تدریس برای طلبه ها وجود ندارد، باید مباحثه های دوره ای را جدی بگیریم و طلبه ها دروسی را که خوانده اند، از این طریق مرور کنند و البته این سنت را بزرگان و علمای پیشین نیز داشته اند.

مشکلات معیشتی چه تأثیری در روند تحصیلی طلبه ها دارد؟

مسئله ای که همیشه در حوزه وجود داشته، مشکلات معیشتی بوده است، اما به نظر می آید تنها چیزی که طلبه ها قدیم داشتند که با وجود همه مشکلات معیشتی، با نشاط و فعال درس می خواندند، اخلاص، انگیزه های قوی و معنوی بود. در زندگی مرحوم علامه طباطبائی نقل شده که ایشان در آغاز طلبگی، خیلی درس خوان نبودند. خود ایشان نقل می کنند: «یک روز استاد ما مطلبی را بیان کرد و چون شهریه ای به طلبه ها می داد گفتند که من شبهه شرعی می کنم که برای شما درس بگویم. این حرف استاد همچون پتکی بر سر من بود و دعا کردم که خدا به من شور و شوقی بدهد که بتوانم خوب درس بخوانم، پس از آن هفده سال به گونه ای مطالعه می کردم که پیش از آنکه استاد درس را تدریس کند، من با پیش مطالعه ای که داشتم، مسائل را می آموختم، به گونه ای که نیاز چندانی به استاد نبود.»

خوشبختانه امروزه فرصت ها و امکانات بسیاری برای طلبه های حوزه های علمیه فراهم شده است، این شرایط مسئولیت و وظیفه طلبه ها را نیز سنگین تر می کند و باید از این شرایط برای انجام مسئولیت خود، بهترین بهره را ببرند. امروز انتظارات و خواسته های بسیاری از حوزه های علمیه وجود دارد و حوزویان برای پاسخ گویی به این نیازها، باید جدید بیشتری داشته باشند.

آیا از دواج مانع تحصیل طلبه ها می شود؟

به نظر من، مهم ترین مسئله در امر ازدواج، این است که طلبه از خدا بخواهد که همسری نصیب او شود که در انجام رسالت ها و مأموریت ها کمک کار او باشد، اگر انتخاب طلبه انتخاب درستی نباشد، این ازدواج به طور قطع مانع تلاش علمی خواهد شد، اما اگر همسر طلبه، شوهرش را درک کند و در مسیر علمی و

منتخب

محاسبه نفس، مراقبت و حفظ زنی طلبگی، از جمله بایدهایی است که طلبه ها باید بدان توجه کنند، نبایدهای رفتاری نیز این است که طلبه به گونه ای رفتار نکند که باعث شود در جامعه منزوی شود، طلبه بایستی با اعمال و رفتار خود، مردم را به اسلام و دین دعوت کند.

به‌اسلام و دین دعوت کند.

❖ با توجه به فعالیتتان در عرصه‌های تبلیغی، اگر

توصیه‌ای در این راستا به طلبه‌ها دارید، بفرمائید؟

طلبه‌ها و روحانیان باید بدانند در حقیقت مسئولیت آنها همان مسئولیت انبیا و اولیای الهی است، از این رو باید دو اصل را رعایت کنند: نخست، لا اسئلكم علیه‌اجرا؛ در ازای تبلیغ و انجام وظیفه، اجر و مزدی از مردم طلب نکنند و با مناعت طبع برخورد کنند. مسئله دیگر این است که مبلغ باید به گونه‌ای عاقلانه رفتار کند که مردم او را الگو قرار دهند.

موفقیت در تبلیغ به این نیست که مبلغ از همان ابتدا مطالب تبلیغی را بیان کند، بلکه بهتر این است که طلبه و روحانی ابتدا ارتباطی صمیمی و دوستانه با مخاطب برقرار کند و آن وقت است که مردم نیز خودشان جذب می‌شوند و روحانی را از خودشان می‌دانند و درد دل و مشکلات خود را با او در میان می‌گذارند. در پی آن زمینه برای فعالیت تبلیغی و بیان معارف و مسائل نیز فراهم می‌شود.

زمانی که حضرت آیت‌الله‌نصاری شیرازی حفظه‌الله پیش از انقلاب، در کاشان تبلیغ می‌کردند، با رفتگران نیز برخورد صمیمانه و دوستانه‌ای داشتند و این موضوع برای مردم آن دیار جالب بوده‌است. ارتباط روحانیون با مردم، باید مانند طبیبی باشد که سراغ بیماران می‌رود و دواي دردشان را ارائه می‌کند، نه اینکه ما منتظر بمانیم و ببینیم آیا کسی سراغ ما می‌آید یا نه. طلبه برای موفق شدن در عرصه‌های اجتماعی، باید با مردم مانوس باشد و به اخلاق و آداب معاشرت، به‌خوبی عمل کند.

❖ چه زمانی برای پوشیدن لباس روحانیت مناسب

می‌دانید؟

طلبه برای پوشیدن لباس مقدس روحانیت، باید از حداقل‌های علمی برخوردار باشد و آداب معاشرت و کیفیت برخورد با مردم را بداند، طلبه وقتی لباس روحانیت بر تن می‌کند، احساس او باید به گونه‌ای باشد که مردم او را به عنوان الگوی رفتاری و اخلاقی خود قلمداد کنند. او در حدی که می‌تواند، باید پاسخ‌گوی احکام و مسائل شرعی جامعه باشد.

❖ چه ویژگی‌ها و شاخصه‌هایی موجب درخشندگی

روحانیت در طول تاریخ شده‌است؟

من پیش از اینکه این پرسش را پاسخ بدهم، این مطلب را بیان می‌کنم. نقل شده است که در زمان خواجه نصیر طوسی از ایشان سؤال می‌شود که چرا مردم مهر و محبتی را که در گذشته به اهل علم داشتند، ندارند پاسخ می‌دهد که در گذشته دو ویژگی علم و زهد در روحانیون متجلی بود، یعنی یک روحانی احساس نیاز به امرا و سلاطین نمی‌کرد و در ضمن موقعیت علمیشان برجسته بود.

بی‌اعتنایی به دنیا و اربابان دنیا موجب درخشندگی و تابناکی روحانیت در طول تاریخ علم و بوده است. نقل است که سید رضی در نهایت قناعت زندگی می‌کرد؛ به گونه‌ای که وقتی نوزادشان به دنیا آمده بود، یکی از حاکمان و ثروتمندان زمان یک کیسه، حاوی هزار اشرفی را برای آنها فرستاد، اما ایشان

گفت آیین من این است که هدیه نمی‌پذیرم، گفتند به افتخار این نوزاد بپذیرید، ایشان بازم زیر بار نرفت؛ اصرار کردند که بین منسوبین خود تقسیم کنید، ایشان گفت آنها را به گونه‌ای آموزش داده‌ام که آنها نیز نیازی ندارند؛ گفتند بین شاگردانتان تقسیم کنید، اما هیچ‌یک از شاگردان ایشان نیز نپذیرفت، تنها یک تن که ظاهراً نیاز و مشکلی مالی داشت، نیمی از اشرفی‌ها را پذیرفت. اما سید رضی به‌او گفت: تو چرا قبول کردی؟ خودم به نحوی مشکل تو را حل می‌کردم.

مطلب سوم این است که طلبه و روحانی باید همدرد و همدم مردم باشد، در القاب علمای سلف القابی همچون ملجأ‌الانام و اب‌الایتام وجود دارد، در گذشته‌ها علما و روحانیان به معنای واقعی کلمه پناهگاه مردم بودند و مردم برای برطرف کردن مشکلات خود به آنها مراجعه می‌کردند و آنها نیز پاسخ‌گوی مردم و مشکلات آنها بودند.

❖ مطالعه چه کتاب‌هایی را به طلبه‌ها و روحانیان

توصیه می‌کنید؟

من کتاب‌های شهید مطهری را برای مطالعه به طلبه‌های جوان توصیه می‌کنم، کتاب‌های این شهید بزرگوار، هنوز و حتی شاید تا سالیان سال در آینده‌های دور باید جزو منابع مطالعاتی طلبه‌ها باشد. در کتاب‌های شهید مطهری سوره‌های بسیار خوبی نیز برای پژوهش طلبه‌ها وجود دارد که می‌توانند به‌خوبی از آن استفاده کنند. در توصیه‌های اخلاقی بزرگان، از جمله حضرت آیت‌الله‌العظمی‌بهجت نیز سفارش شده که پیش از خواب، یک صفحه‌از کتاب معراج‌السعاده را بخوانید و روی آن تأمل و تدبر کنید.

❖ چگونه مطالعه کنیم که مفید و مؤثر باشد؟

آنچه‌از مجموعه تجارب بزرگان به دست می‌آید، این است که مطالعات بی‌هدف و پراکنده نتیجه نمی‌دهد، طلبه‌ها باید به صورت موضوعی مطالعه کنند، مطالب را فیش‌برداری و یادداشت کنند و توجه داشته باشند که مطالعات پراکنده، آنها را به جایی نخواهد رساند.

❖ با پیروزی انقلاب اسلامی چه نیازهایی متوجه

حوزه‌های علمیه شده‌است؟

کلام جدید، فرقه‌های نوظهور و مکتب‌های انحرافی از این دسته‌اند. امروز با توجه به شرایط جهانی، شبه‌ها و پرسش‌های بسیاری ایجاد شده که تنها جایی که انتظار پاسخ‌گویی از آن می‌رود، حوزه‌های علمیه و روحانیون است.

متنخب

بی‌اعتنایی به دنیا و اربابان دنیا موجب درخشندگی و تابناکی روحانیت در طول تاریخ علم بوده است. سید رضی در نهایت قناعت زندگی می‌کرد؛ به گونه‌ای که وقتی نوزادشان به دنیا آمده بود، یکی از حاکمان زمان هزار اشرفی را برای آنها فرستاد، اما ایشان گفت آیین من این است که هدیه نمی‌پذیرم